Literatura období baroka (17. století)

Pro italskou barokní literaturu se používá označení **marinismus** – podle nejproslulejšího básníka té doby Giambattisty Marina, který napsal, že *È del poeta il fin meraviglia* (Cílem básníka je vzbuzovat údiv). Vzbuzovat údiv a překvapovat formální vybroušeností, hudebností, básnickou virtuozitou, vyumělkovaností a takzvanými „concetti" – tj. neobvyklými obrazy a figurami, složitými metaforami, antitezemi, překvapivými kombinacemi motivů, spojováním estetických protikladů (i v jazykové rovině – výrazy vznešené i zcela všednodenní), různými alegorickými konstrukcemi a slovními hříčkami. Tematicky Marino a další básníci období baroka vycházejí především z antické mytologie a klasické starověké literatury. Důraz je kladen na smyslovost, časté jsou milostné a erotické motivy, estetizované přírodní scenérie a jejich detailní popisy, mytologické postavy a výjevy (někdy v kombinaci s všednodenními motivy, viz např. básně jako „Žena, která šije", „Žena, která se češe", „Nymfa dojička" aj.), historické náměty, u některých autorů též téma smrti a zmaru. Typickým básnickým žánrem je tzv. barokní idyla, která vychází z tradice pastorální (bukolické) poezie.

Autoři píšící ve stylu marinismu: Emanuele Tesauro, Giambattista Basile, Tommaso Stigliani, Girolamo Preti, Claudio Achilini, Ridolfo Campeggi, Girolamo Fontanella, Lorenzo Casaburi, Giuseppe Battista, Giuseppe Artale, Gian Francesco Maia Materdona, Giacomo Lubrano, Ciro di Pers, Baldassare Pisani, Paolo Zazzaroni aj.

Benedetto Croce (ed.): *Lirici marinisti*, Laterza, Bari 1910.
https://it.wikisource.org/wiki/Lirici_marinisti

Giambatista Marino (Neapol 1569 – tamtéž 1625) – nejslavnější italský básník období baroka. Měl se stát právníkem, ale dal přednost poezii (otec ho kvůli tomu vyhnal z domu). Dopouštěl se nezákonností (údajně se podílel na únosu mladé ženy, padělal úřední dokumenty ve prospěch přítele, který byl souzen pro vraždu; opakovaně byl vězněn, ale z vězení uprchl). Přesto si díky svému talentu získal přízeň mecenášů (nejprve rodná Kampánie, později Řím a Ravenna – kardinál Pietro Aldobrandini). V roce 1602 vyšla tiskem v Benátkách jeho básnická sbírka ***Rime***. V roce 1608 působil v Turíně u dvora vévody Karla Emanuela I. Savojského, který mu udělil Řád svatých Mořice a Lazara a titul rytíře. Jeho rivalem byl básník a vévodův tajemník **Gaspare Murtola**, který ho v potyčce málem zabil; Marino napsal posměšné sonety (*La Murtoleide*, vydáno 1619). Časem se vévodovi kvůli své prudké povaze a neuctivým projevům znelíbil a dokonce strávil několik měsíců ve vězení (1611). Jeho další rozsáhlá sbírka básní vyšla pod názvem *La Lira* (3 díly, 1608 – 1614)
V roce 1615 se na pozvání francouzské královny Marie Medicejské vydal do Paříže, kde prožil v roli placeného dvorského básníka 8 let.
V roce 1620 vydal sbírku básní s mytologickými a pastorálními náměty ***La Sampogna***.
V roce 1623 vyšla ve Francii jeho epická skladba s mytologickým námětem (mytologický epos) ***Adone*** (Adonis), kterou věnoval synovi Marie Medicejské – francouzskému králi Ludvíku XIII. Posléze se vrátil do Neapole, kde se až do konce svého života těšil přízni a obdivu.
V roce 1636 byla vydána jeho epická skladba na biblické téma ***La strage degli innocenti*** (Vraždění neviňátek). Tiskem vyšly také jeho dopisy – ***Lettere***.

Adone (Adonis) je značně komplikovaná a dlouhá básnická skladba, autorovo celoživotní dílo (20 zpěvů, 5124 oktáv – tj. osmiveršových slok, celkem 40984 veršů). Marino se inspiroval mýtem o Venuši a Adónidovi. Čerpal z nepřeberného množství literárních pramenů z období antiky, renesance i raného baroka (Poliziano, Pulci, Ariosto Tasso…). Všechny zpěvy jsou uvedené krátkými prozaickými vstupy, které objasňují alegorický význam jednotlivých motivů a postav.

I. Amor (Erós) způsobí, že Jupiter (Zeus) je nevěrný své manželce Junoně (Héře). Jeho matka – Venuše (Afrodita) ho za jeho neposlušnost potrestá bičíkem z růží a trní (= láska je slast i bolest). Amor své matce, s níž žije v nádherném paláci na Kypru, chystá s pomocí Apollóna, Vulkána a Neptuna odplatu: krásný mladík Adonis řízením osudu (Fortuna) během své plavby z Arábie přistane na Kypru. **II.** Adonis cestou do Venušina a Amorova paláce potká pastýře Clizia, který mu vypráví o Paridově soudu. **III.** Adonis si zdřímne v lese, kde ho najde Venuše. Amor ji zasáhne svým šípem, Venuše a Adonis se do sebe zamilují. **IV.** Amor Adonidovi vypráví příběh o své lásce k Psyché. **V.** Merkur vypráví Adonidovi další „exemplární" příběhy, např. o Narcisovi a nymfě Echó, o Ganymédovi, o Kyparissovi aj. Venuše se ho snaží odradit od jeho záliby v lovu tím, že ho pozve na inscenaci dramatu o tragickém osudu lovce Aktaióna (proměněn v jelena, uštván a roztrhán vlastními psy). Adonis během představení usne. **V.** až **VIII.** – Adonis a Venuše v zahradě rozkoší, která je rozdělená na 5 částí – každá odpovídá jednomu z pěti smyslů. V páté části zahrady mají Adonis a Venuše svatbu, oddávajícím je Merkur. Slasti novomanželského života. **IX.** Na ostrově Poezie u Apollónovy fontány soutěží ve zpěvu labutě – alegorický obraz řecké, latinské a italské poezie. **X.** Adonis a Venuše v doprovodu Merkura stoupají k nebesům – Merkur vzdává hold vědě o vesmíru a zvláště Galileovi. **XI.** Nejslavnější a nejkrásnější ženy časů dávných i nedávných (Marie Medicejská aj.) **XII.** O Venušině manželství se dozvídá Mars a velmi žárlí, Adonis je tak v nebezpečí a Venuše ho nabádá, aby uprchl. Na svých cestách narazí na kouzelnici Falsirenu, která ho chce držet ve svém zajetí, ukradne mu kouzelný prsten, který dostal od Venuše, a promění ho v papouška. V této podobě se Adonis vrátí zpět na Kypr do Venušiny zahrady a uvidí, že je tam s ní Mars. **XIII.** Zasáhne Merkur, Adonis díky němu opět získá lidskou podobu. Vrací se k Falsireně pro prsten, spolu s ním si však odnese také zbraně bájného Meleagra. **XIV.** Adonis se převlékne do ženských šatů, aby po sobě zahladil stopy. Ale narazí na loupežníky, kterým nakonec unikne. **XV.** Adonis a Venuše jsou opět spolu v paláci, pro zábavu si zahrají šachovou partii o Kypr; Mars do hry zasáhne a způsobí, že vítězem se stane Adonis **XVI.** Adonis o svůj nárok na titul kyperského krále bojuje také v soutěži krásy, ve které opět zvítězí. Kypr mu ovšem tak jako tak náleží, neboť ve skutečnosti je synem kyperského krále Kinyra a jeho dcery Myrrhy, což dosvědčí jeho stará chůva. Adonis je korunován na krále, ale vládu svěřuje starému regentovi a sám se vrací za Venuší do její zahrady. **XVII.** Venuše se musí zúčastnit oslav pořádaných na její počest na ostrově Kythéra. Adonis ji přesvědčí, aby mu dovolila jít mezitím na lov do Dianiny obory. Zatímco Venuše na hřbetě Tritóna pluje na Kythéru, Próteus předpovídá, že Adonis zemře. Tritón jí vypráví příběh Galuka, který díky kouzelné bylině získal nesmrtelnost. Venuše se ho snaží najít jako možnou naději, ale nepodaří se jí to. (Tritón, Próteus, Glaukos – mořští bohové, synové Poseidóna / Neptuna). **XVIII.** Žárlivý Mars chystá pomstu – Adonis je při lovu zraněn divokým kancem a umírá. **XIX.** Bohové zarmoucenou Venuši utěšují vyprávěním dalších podobných příběhů. Koná se pohřeb. Venuše promění Adonidovo srdce v červenou sasanku. **XX.** Na počest zemřelého se konají třídenní hry.

Giambattista Marino

INVITO ALL'OMBRA	Pozvání do stínu
Or che l'aria e la terra arde e fiammeggia, né s'ode euro che soffi, aura che spiri, ed emulo del ciel, dovunque io miri, saettato dal sole, il mar lampeggia;	Teď, kdy vzduch i zem žhnou a planou bleskem a euros i vánek sotva dýší a, soupeř nebes, kam jen vzhlédnu v tiši, pod šípy slunce, moře, blýská leskem:
qui dove alta in sul lido elce verdeggia, le braccia aprendo in spaziosi giri, e del suo crin ne' liquidi zaffiri gli smeraldi vaghissimi vagheggia;	zde, kde dub vysoký nad pláží zelená se, náruč v prostorné pláně otvíraje, do safírů, ze hřívy, jež mu vlaje, v smaragdy, široko bloudící zadívá se;
qui, qui, Lilla, ricovra, ove l'arena fresca in ogni stagion copre e circonda folta di verdi rami ombrosa scena.	zde, zde zas najdeš klid, Lillo, kde obepíná písčinu svěží – břeh zeleně je pln – po celý dlouhý čas větvoví scéna stinná.
Godrai qui meco in un l'acque e la sponda; vedrai scherzar su per la riva amena il pesce con l'augel, l'ombra con l'onda.	Se mnou se potěšíš, jen z vod a bílých dun uvidíš laškovat, kde břeh se k výši vzpíná, rybu s ptákem a stín se stříbrem vln.
DONNA CHE CUCE	Žena, která šije
È strale, è stral, non ago quel ch'opra in suo lavoro nova Aracne d'Amor, colei ch'adoro; onde, mentre il bel lino orna e trapunge, di mille punte il cor mi passa e punge. Misero! E quel sì vago Sanguigno fil che tira Tronca, annoda, assottiglia, attorce e gira La bella man gradita È il fil de la mia vita.	Je šíp, je šíp, ne jehla bodající, čím koná práci svou nová Arachné lásky, zbožňovaná mnou. A tak, jak vyšívá překrásné plátno své, tisícím prokláním zraňuje srdce mé. Ubohý! a ta, ta sem tam létající krvavá nit, jíž odvíjí, trhá a zauzlí, ztenčí a zavíjí ruka, jež krásou svítí, je nití mého žití.

MARINO, Giambattista. *Polibky*. Praha: Odeon, 1974. Přeložil Jaroslav Pokorný.

Básníci téhož období, kteří se přikláněli ke **klasicizující** střídmosti:

Gabriello Chiabrera (Savona 1552 – tamtéž 1638), byl ovlivněn starořeckými básníky, (Pindaros, Anakreón), byl označován za „italského Pindara“, imitoval jak pindarovskou oslavnou ódu, tak anakreontskou hravou lyriku. Jeho vzorem byl také francouzský básník Pierre de Ronsard. Populární básně: ***Belle rose porporine*** (zhudebnil Giulio Caccini), ***La violetta*** (zhudebnil Claudio Monteverdi). Psal také epické skladby na motivy biblické (*La disfida di Golia, Il leone di David, La conversione di santa Maria Maddalena*), naučné (*Delle stelle, Le meteore*), historické (*Delle guerre de' Goti*). Je autorem libreta jedné z prvních italských oper – ***Il rapimento di Cefalo*** (Únos Kefala), hudba Giulio Caccini, premiéra ve Florencii v roce 1600 při příležitosti svatby Marie Medicejské a francouzského krále Jindřicha IV. Byl členem Cameraty de' Bardi – sdružení literátů a hudebníků, které vzniklo ve Florencii v roce 1573.

V českém překladu: CHIABRERA, Gabriello, George HERBERT, Jean-Baptiste CHASSIGNET a Paul FLEMING. *Hvězda v noci, duha ve dne*. Zblov: Opus, 2015. Přeložil Jiří Pelán.

Fulvio Testi (Ferrara 1593 – Modena 1646), působil ve službách modenského vévody Cesara d'Este, jeho syna Alfonse III. a nakonec i vnuka Františka I. jako literát, státní tajemník, diplomat (Řím, Turín, Madrid) a místodržící v oblasti Garfagnana (jako dávno před ním Ariosto), vysloužil si hraběcí titul. Ztratil vévodovu důvěru, když chtěl získat ještě významnější pozici ve službách Francie, zemřel ve vězení.
Souborné vydání básnické tvorby: ***Raccolta generale delle poesie*** (1655). Významná je také jeho sbírka korespondence.

Emanuele Tesauro (Turín 1592 – tamtéž 1675) – jezuita, učitel rétoriky, kazatel (1634 z řádu vystoupil), teoretik barokní poetiky, autor pojednání ***Cannocchiale aristotelico*** (1654, Aristotelský dalekohled): úkolem metafory je spojovat věci a myšlenky, které spolu v běžném životě navzájem nesouvisejí, nacházet podobnost tam, kde zdánlivě žádná podobnost není. Metafora má vzbuzovat údiv, fascinovat, probouzet fantazii, přinášet neobvyklé emotivní prožitky. Její funkce však není jen ozdobná. Metaforou lze vyjádřit to, na co běžný jazyk nestačí. Je to účinný nástroj rétoriky a nástroj poznání. Metafora je tím originálnější, čím více konotací vyvolává. Prostřednictvím metafory lze poznat v jednom okamžiku větší množství skrytých významů.

Alessandro Tassoni (Modena 1565 – tamtéž 1635), pocházel ze šlechtické rodiny, vystudoval práva, byl členem florentské akademie Crusca, pracoval pro kardinála Ascania Colonnu (Řím, Španělsko), pro savojské vévodství (Turín), pro vévodu Františka I. d'Este (Modena). Jeho nejslavnější dílo je směšnohrdinský epos (poema eroicomico) ***La secchia rapita*** (1621, Ukradené vědro). Spojení komických a hrdinských motivů v epické skladbě s historickým námětem bylo naprostou novinkou. Děj je inspirován skutečnou událostí z roku 1325, kdy se v bitvě u obce Zappolino střetly armády dvou soupeřících měst – Modeny (ghibellini) a Bologne (guelfové). Modenští své protivníky pronásledovali až k branám Bologne, pronikli do města a jako válečnou kořist si odnesli vědro na vodu. Tassoni ve svém

díle tuto bitvu připomněl, ale nedržel se jen historických faktů. V jeho podání se do bojů zapojí např. také bohové z Olympu. Komická složka převládá nad historickou a hrdinskou. Tassoni navázal a starší satiricko-burleskní tradici (Pulci, Berni, Folengo).

Giulio Cesare Croce (San Giovanni in Persiceto / Bologna 1550 – Bologna 1609) – pocházel z nemajetné rodiny, živil se jako lidový básník, prozaik, autor komedií a současně jako kovář. Hlavní představitel tzv. karnevalové kultury v Itálii (srov. Michail Bachtin: *François Rabelais a lidová kultura středověku a renesance*). Psal jak italsky, tak také v dialektu (boloňský, bergamský).

Le sottilissime astuzie di Bertoldo (1602, Bertoldova důvtipná chytráctví) – satirická próza v lidovém tónu, inspirovaná středověkým dílem *Dialogus Salomonis et Marcolphi*. Děj je situován do období langobardského království, odehrává se ve Veroně, u dvora krále Albuina. Ke dvoru přichází poněkud neotesaný, ovšem důvtipný venkovan Bertoldo, kterého si král velmi oblíbí pro jeho lidovou moudrost zdravý selský rozum. Bertoldo se stane královým rádcem, ale jeho organismus si nezvykne na nový životní styl a na vybrané pokrmy podávané u dvora, v důsledku čehož předčasně umírá.

Le piacevoli et ridicolose semplicità di Bertoldino (1608, Betoldinovy roztomilé a směšné kousky) – hlavními postavami jsou Bertoldova manželka Marcolfa a jejich synek Bertoldino, který je, na rozdíl od svého otce, naivní a hloupý a plní tak spíše roli „dvorního šaška".

Adriano Banchieri (1567 – 1634), řeholník, básník a skladatel, pod pseudonymem Camillo Scaligeri della Fratta napsal pokračování s názvem ***Novella di Cacasenno, figliuolo del semplice Bertoldino*** (1620, Rozumbrada, syn prosťáčka Bertoldina).

Giovan Battista Basile (Giugliano in Campania / Neapol 1566 – tamtéž 1632)

Během svého života Pobýval v různých částech Itálie: sloužil v armádě Benátské republiky (po určitou dobu na Krétě ohrožované Turky), u dvora Ferdinanda Gonzagy v Mantově (spolu se sestrou Adrianou, slavnou zpěvačkou), později jako místodržící v různých částech jižní Itálie (Aversa, nakonec rodné Giugliano).

- *Pianto della Vergine* (1608, Pláč Panny Marie) – básnická skladba
- *Madriali et ode* (1609) – básně
- *Le avventurose disavventure, favola marittima* (1611, Neblahá dobrodružství) – dramatická skladba na způsob pastýřských her, ovšem z přímořského prostředí.
- *Venere abbandonata* (1612, Opuštěná Venuše) – hudební drama
- *L'Aretusa* (1618) – idyla
- *Muse napolitane* – 9 satirických eklog, obrázky z neapolského života, v neapolském dialektu.

Lo cunto de li cunti (Pentamerone) – sbírka 50 lidových pohádek v neapolském dialektu, historicky nejstarší sbírka pohádek v Evropě, ze které později čerpali autoři jako Ch. Perrault,

J. L. Tieck, C. Gozzi aj. (např. *Zezolla* —> Popelka; *Cagliuso* —> Kocour v botách*; Sole, Luna e Talia* —> Šípková Růženka; *Le tre cetre —> Láska ke třem pomerančům* atd.). Celkem 50 pohádek je zasazeno do rámcového příběhu, jehož hlavní hrdinka, princezna Zoza, díky své vytrvalosti a důvtipu, za pomoci deseti stařenek – vypravěček zvítězí nad proradnou sokyní a získá lásku prince Tadeáše z Camporotonda.

Commedia dell'arte – specifický druh divadla; vznikla v Itálii v polovině 16. století a byla populární (nejen v Itálii) až do 18. století. Herci improvizovali podle rámcového scénáře (canovaccio). V komediích vystupovaly stále tytéž postavy, které se vyznačovaly typickým kostýmem, maskou a způsobem mluvy (dialekty). Byli to např. Arlecchino, Colombina, Rosaura, Pulcinella, Capitano, Dottore, Pantalone, Brighella, Zanni, Truffaldino, Innamorati (mladá zamilovaná dvojice) aj. Tyto komedie uváděly profesionální herecké společnosti, ve kterých účinkovaly i ženy. Každý herec se zpravidla specializoval na jednu postavu (masku), kterou ztvárňoval po celou dobu své herecké kariéry; měl nacvičené různé scénky, gesta, vtipné průpovídky, žertovné nazážky, bonmoty, lyrická vyznání lásky, písničky, verše, akrobatické kousky apod., které při improvizaci na dané téma vhodně používal. Náměty většinou vycházely z divadlení tradice (antika, renesance). Častými motivy byly záměny osob, převelky, překvapivá odhalení identity, láska zdolávající nástrahy a překážky. Existovaly příručky a návody pro herce, např. herec Domenico Bruni sepsal doporučení pro své kolegyně – herečky (jak zahrát nedůvěřivou či rozhněvanou ženu, přdstírání lásky, milostnou hádku apod.). Imporovizované herecké akce se nazávaly *lazzi* (např. den a noc, žázlivá milenka, trhání zubů, sluhové jedí makarony, padání do mdlob, spaní ve stoje, hledání ciziopasníků v prádle, napodobování hlasů a zvuků...).

Proslulé herecké společnosti:

Compagnia dei Gelosi (1568 – 1604): Francesco Andreini a jeho manželka Isabella.

Compagnia dei Confidenti (1574 – 1639): Flaminio Scala (dříve herec v Compagnia dei Gelosi) a jeho manželka Orsola. Flaminio Scala vydal sbírku 50 scénářů: *Il teatro delle favole rappresentative* (1611).

Compagnia dei Fedeli (1601 – 1652): Giovan Battista Andreini a jeho manželka Virginia.

počátky italské opery

Camerata de' Bardi (Camerata fiorentina) – uskupení literátů, hudebníků a hudebních teoretiků, podnět k jeho vzniku dal v roce 1573 hrabě Giovanni Bardi; cílem jejich působení byla hudební reforma – odklon od polyfonních vokálních skladeb a příklon k monodii, která dávala lépe vyniknout zpívanému textu (jednohlasý zpěv se skromným instrumentálním doprovodem – např. basso continuo). Tento způsob interpretace se nazýval „recitar cantando" (recitovaný, deklamovaný zpěv) – odtud pojem „recitativ". Tento styl se používal zejména v rané opeře. Inspirací pro teoretiky a tvůrce raných oper (dramma per musica, opera in musica, melodramma) bylo antické řecké drama a vlastní představa o starořecké divadelní praxi a hudbě. Členy Cameraty byli: hudebník Vincenzo Galilei (otec Galilea), básník a libretista Ottavio Rinuccini, skladatelé Jacopo Peri (opery *Euridice*, *Dafne*), Giulio Caccini (opery *Euridice*, *Il rapimento di Cefalo*) aj.

https://www.youtube.com/watch?v=WHMJgGE5Doc

https://brnensky.denik.cz/kultura_region/la-dafne-odkryva-podstatu-operniho-umeni20110712.html

K zakladatelům italské opery patří také skladatel **Claudio Monteverdi** (Cremona 1567 – Benátky 1643).

L'Orfeo (1607, libreto Alessandro Striggio)
https://www.youtube.com/watch?v=EcRFFmgVGlc

Il ritorno d'Ulisse in patria (1640, libreto Iacopo Badoer)
https://www.youtube.com/watch?v=DcUjr0nI-pA

L'incoronazione di Poppea (1643, libreto Gian Francesco Busenello)
https://www.youtube.com/watch?v=rZZyySg6JZU

filozofie a věda

Giordano Bruno (Nola / Neapol 1548 – Řím 1600)

Původně se jmenoval Filippo, jméno Giordano přijal po vstupu do řádu dominikánů. Byl podezříván z kacířství, z řádu vystoupil a pobýval v různých částech Evropy (Ženeva, Toulouse, Paříž, Oxford, Londýn, Wittenberg, Praha, Padova, Benátky). Své knihy vydával v zahraničí. Vyznával panteistickou představu Boha, který je přítomen všude v přírodě a v celém vesmíru, s nímž tvoří jednotu; Bůh je princip, který všechno ovládá a oduševňuje (tedy neřídí svět zvnějšku, nestojí nad světem a mimo svět, nýbrž je ve světě, v každé jeho součásti). Korigoval Koperníkův heliocentrismus a vyložil svou teorii o nekonečnosti vesmíru bez středu, bez hranic, v neustálém pohybu. Byl ovlivněn neoplatonismem i středověkou mystikou, dále pak mj. Koperníkem a Mikulášem Kusánským. V oblasti literatury hlásal právo spisovatele na vlastní originalitu, odsuzoval rigidní napodobování vzorů (Aristoteles, Petrarca) a všechny projevy pedantství.

- *De umbris idearum* (1582, O stínech idejí) – traktát o mnemotechnice
- *Candelaio* (1582, Svíčkář) – komedie
- *Cena de le Ceneri* (1484, Večeře na popeleční středu)
- *De la causa principio et uno* (1484, O příčině, principu a jednom)
- *De l'infinito, Universo et Mondi* (1484, O nekonečnu, vesmíru a světech) –
- *Spaccio de la bestia trionfante* (1484, Vyhnání vítězné bestie)
- *De gli eroici furor* (1585, O heroickém šílenství)

V roce 1591 přesídlil do Benátek, kde ho zradil a vydal inkvizici jeho žák Giovanni Mocenigo. Po zdlouhavém soudním procesu byl v roce 1600 upálen v Římě na náměstí Campo dei Fiori.

Galileo Galilei (Pisa 1564 – Arcetri 1642)

Byl stoupencem heliocentrismu, tradiční aristotelovskou filozofii přírody považoval za překonanou, proti ní stavěl vědecké zkoumání přírody a vesmíru, což vyjádřil ve svém nejznámějším díle ***Dialogo sopra i due massimi sistemi dell' universo*** (1632, Dialogy o dvou největších systémech světa). V roce 1633 se musel se dostavit před tribunál římské inkvizice a své učení odvolat. Byl odsouzen k domácímu vězení v Arcetri, jeho kniha byla zařazena na *Index zakázaných knih*. Někteří příslušníci církve s Galileim ovšem sympatizovali – např. arcibiskup ze Sieny Ascanio Piccolomini.

Tommaso Campanella (Stilo / Reggio di Calabria 1568 – Paříž 1639)

V mládí vstoupil do řádu dominikánů, ovlivnila ho platónská filozofie a metafyzický naturalismus Bernardina Telesia (1509 – 1588), jehož dílo ovšem bylo na *Indexu zakázaných knih*. Sám Campanella byl opakovaně souzen inkvizicí, mimo jiné nesouhlasil se španělskou politikou v Itálii a strávil proto 27 let ve vězení (1599 – 1626). V roce 1629 se stal soukromým astrologem papeže Urbana VIII. Poslední roky svého života (1634-39) prožil ve Francii pod ochranou krále Ludvíka XIII. a kardinála Richelieua.

Jeho nejznámější dílo je ***Città del sole*** (1602, Sluneční stát), latinský překlad *Civitas Solis. Idea reipublicae philosophicae* vyšel ve Frankfurtu v roce 1623. Je psáno formou dialogu mezi mořeplavcem z Janova (Genovese), který doprovázel Kolumba při jeho cestě do Ameriky, a rytířem z řádu Johanitů (Ospitalario). Campanella navazuje na Platónovu *Ústavu* a na *Utopii* Thomase Mora. Líčí ideální společnost na fiktivním ostrově Taprobana, kde neexistuje soukromé vlastnictví a kde nejdůležitějšími hodnotami jsou vzdělání, práce a sounáležitost. V čele státu stojí svrchovaný vládce a velekněz v jedné osobě (Sole – Slunce), jemuž jsou podřízeni ministři Mor – Láska, Pon – Moc a Sin – Moudrost. Prakticky všechny činnosti ve státě jsou řízeny a kontrolovány politickou mocí, která je výrazně propojená s náboženstvím.